

SOSYAL BİLGİLER 5. VE 6. SINIF DERS KİTAPLARINDA HARİTA KULLANIMI (*)

Ünsal BEKDEMİR (**)

Suat POLAT (***)

Öz

Bu çalışmanın amacı, Sosyal Bilgiler 5 ve 6. sınıf ders kitaplarında (Milli Eğitim Bakanlığı “MEB” ve özel yaynevleri tarafından yayınlanan) harita kullanımını incelemektir. Bu amaç çerçevesinde MEB’e bağlı Talim ve Terbiye Kurulu ve özel yaynevleri tarafından hazırlanıp 2013-2014 eğitim öğretim yılında okutulan 5. ve 6. sınıf ders kitapları betimsel analize tabi tutularak ders kitaplarında kullanılan harita sayıları, türleri ve ünitelere göre dağılımları incelenmiştir. Ayrıca Sosyal Bilgiler Öğretim Programı incelenerek harita becerileri ile ilgili kazanımlar çalışmanın kapsamı içinde belirtilmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Çalışma sonucunda özel yaynevleri tarafından hazırlanan Sosyal Bilgiler 5. sınıf ders kitabında toplam 12 harita, Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabında ise 30 harita, 1 kroki ve 4 küre kullanıldığı görülmüştür. MEB tarafından hazırlanan Sosyal Bilgiler 5. sınıf ders kitabında toplam 57 harita ve 1 küre, Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabında ise 38 harita ve 7 küre kullanıldığı görülmüştür. Kullanılan haritaların türlerine, ünitelere göre dağılımına, yeterlilik derecelerine tablolar halinde yer verilmiş olup elde edilen tablolar yorumlanarak sonuçlar çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Harita, Kroki, Ders Kitabı, Öğretim Programı.

*) Bu çalışma 2015 yılında Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi’nde düzenlenen VII. Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi’nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

**) Prof. Dr., Giresun Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü (e-posta: unbekdemir@hotmail.com).

***) Arş. Gör., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü (e-posta: spolat@agri.edu.tr)

Map Usage in the 5th and 6th Grade Social Sciences Books

Abstract

The aim of this study is to investigate the map usage in the 5th and 6th grade social sciences books (by The Ministry of National Education “MEB”, and private publishing houses). For this purpose, 5th and 6th grade textbook that was prepared by MEB Board of Education and private publishers in the 2013-2014 academic year subjected to descriptive analysis, the number of maps used in the study books, the distribution of the its kinds and the unit has been examined. In addition to this, it is stated that getting obtained about map skills by investigating Social Sciences Teaching Program. In this study, document analysis method that is one of the qualitative research methods was used. In this study, aimed sample method that is the criterion sampling methods was used. Outcome of the study shows, total number of 12 maps in the 5th Grade Social Sciences book, total number of 30 maps, 1 sketch and 4 spheres in the 6th grade Social Sciences book prepared by private publishing houses. It is observed that, in the total number of 57 maps and 1 sphere in the 5th grade Social Sciences Book, in the total number of 38 maps and 7 spheres in the 6th grade Social Sciences Book were used which were prepared by MEB. The outcomes observed by analyzing the kinds of maps used by its distribution among units and its sufficiency degrees were given a place with charts.

Keywords: Social Studies, Map, Sketch, Text Books, Curriculum.

Giriş

Sosyal bilgilerin çok disiplinli yapısından dolayı hakkında birçok tanım yapılmıştır. ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi'ne göre; “*Sosyal Bilgiler, vatandaşlık yeterlilikleri kazandırmak için sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan bir çalışma alanıdır*”. Okul programı çerçevesinde Sosyal Bilgiler, hukuk, felsefe, siyasal bilimler, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, din, psikoloji, antropoloji, sosyoloji, edebiyat, sanat ve doğa bilimlerinden uygun içerikleri seçerek ortak bir çalışma alanı meydana getirir. Sosyal Bilgilerin esas amaçlarından biri de; küresel bir dünyada karşılıklı bağımlılık esasına dayalı, çok kültürlü demokratik toplumun bir üyesi olarak devletine sadık, bilgiye dayalı akli kararlar verebilme kabiliyetini geliştirmek amacıyla okul çağındaki çocuklara yardım edebilmektir (Oruç ve Liman, 2012).

21. yüzyılda siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan dünya önemli gelişmelere sahne olmuş ve bu doğrultuda birçok ülke 1980 yılından sonra eğitim programları, ders kitapları, öğretim yöntemleri, okulların teknik altyapısı konularında birtakım düzenlemelere gitmiştir. Söz konusu düzenlemelerin Sosyal Bilgiler eğitimine yansımaları ise; öğrencilerin karşı karşıya kaldıkları sorunlara akli çözüm yolları bulmalarını sağlamak için sahip oldukları bilgi ve becerileri en üst düzeye ne şekilde çıkaracağı, derslerde kullanılmak için keşfedilen teknolojilerin derslere nasıl uyarlanabileceği şeklinde kendini göstermiştir. Söz konusu yansımalar, öğrencilerin çevre bilincinin üst düzeye ne şekilde

çıkartılabileceği, hangi yöntemlerin Sosyal Bilgiler öğretiminde daha faydalı olabileceği, Sosyal Bilgilerin bütüncül anlayışının müfredat programlarına nasıl uyarlanabileceği gibi soru işaretlerinin gündeme gelmesi şeklinde de etkisini göstermiştir (İncekara ve Kantürk, 2010). Bunun sonucunda tüm eğitim programlarında çağın gereksinimlerine uygun olarak yenilenme çalışmaları yapılmış ve öğrenciyi eğitim faaliyetlerinin odak noktası haline getiren yapılandırmacı eğitim anlayışına geçilmiştir.

Yaşadığımız çağda ülkemizde yürütülen eğitim faaliyetlerinin ilk kademelerinden başlamak üzere eğitim kurumlarımızın tamamında yapılandırmacı yaklaşım esas alınmaktadır. Bilginin öğrenci zihninde yapılandırılması sonucu meydana geldiğini savunan bu yaklaşım, öğrenme sürecinin çevresel koşullardan etkilendiğini, içsel ve bilişsel bir süreç olmadığını savunmaktadır. Bundan dolayı bu yaklaşım, öğretme eyleminin bilgiyi aktarmak olmadığı, aksine öğrenen bireylerin bilgiden anlam çıkarmasına yardımcı olduğunu ifade eder. Çağdaş anlayış doğrultusunda öğrenci gelişimine ancak bu şekilde katkı sağlanabilir. Söz konusu yaklaşım bir örnek üzerinde açıklanacak olursa; Türkiye'deki demiryollarını belirten bir harita düşünelim. Öğretmenin görevi harita üzerinde demiryollarını işaret eden sembolleri öğrencilere tanıtmaktır. Harita üzerinde demiryollarının hangi şehirlerden geçtiğini ise öğrenci bulacaktır. Bilgi edinme çabalarını bu şekilde kendileri başlatan öğrencilerin yapılandırmacı anlayış doğrultusunda hareket etmeleri sonucunda bağımsız öğrenmeyi gerçekleştirebilmeleri mümkün olabilecektir. Bu açıdan bakıldığında harita ve atlaslar Sosyal Bilgiler eğitiminde bilgiyi yapılandıracak öğrenci için önemli öğretim araçlarıdır (Taşlı, Çelik ve Taşlı, 2007). Birer öğretim materyali olan ders kitaplarında bu araçlara yeterince yer verildiğinde haritalar, soyut bilgileri somutlaştırdığı için etkili ve kalıcı öğrenmeye katkı sağlar.

Sosyal bilgiler ders kitapları incelendiğinde bilgi aktaran metinlerin yanına metni açıklayan harita, fotoğraf, diyagram, tablo vb. gibi görsel öğelere yer verildiği görülmektedir. Söz konusu öğelerin metinlerle birlikte kullanılması, hem aktarılan bilginin somutlaştırılmasını hem de sundukları görsellikle öğrencilerin ilgilerini çekerek metinleri daha iyi kavramalarını sağlamaktadır (Oruç ve Liman, 2012).

Görsellik, bireylerin görsel zekâlarına hitap ettiği için kalıcı öğrenmeler sağlar (Yazıcı, 2006). ABD'de 1984 yılında yapılan bir çalışmada; öğretmenin %10, görmenin %15, görme ve duymanın %20, tartışma ve münazaranın %40, katılım ve deneyimin %80, başkalarına öğretmenin %90 oranında öğrenme ve hatırlama üzerinde etkisi olduğu saptanmıştır (Öztürk ve Otluoğlu, 2011). Ünlü eğitimci Gardner 8 zekâ alanı (Mantıksal-Matematiksel Zekâ, Sözel-Dil Zekâ, Görsel-Uzaysal Zekâ, Bedensel- Kinestetik Zekâ, Müziksel- Ritmik Zekâ, Sosyal Zekâ, İçsel Zekâ ve Doğacı Zekâ) belirlemiştir (Yazıcı, 2006). Yukarıda adı geçen zekâ türleri incelendiğinde görsel-uzaysal zekâda görsellik önemli bir yer tutar. Öğrencilerin gördükleri şeylerin % 15'ini öğrendikleri ve hatırladıkları varsayımından yola çıkarak derslerde yardımcı kaynak olarak kullanılan haritaların sunduğu görselliğin öğrenmeye ve hatırlamaya önemli bir katkısının olduğu söylenebilir.

Yeryüzünün tamamının ya da bir bölümünün kuşbakışı görünüşünün belli bir oran dâhilinde küçültülerek bir düzleme aktarılmasına harita denir (Doğanay, 2002).

Haritalar Sosyal Bilgiler derslerinde yardımcı ders materyali olarak işlev gören önemli araçlardır. Sosyal Bilgiler derslerinde tarihi, coğrafi, siyasi vb. haritalardan faydalanılabılır. Haritalar ayrıca çocuklara yaşadığı yerin, bölge ve ülkenin dünya üzerindeki konumu hakkında bilgi vermesinin yanı sıra coğrafi yapı ve yerler hakkında çocukların bilgi sahibi olmasını sağlar. Sosyal Bilgilerin çok disiplinli yapısı içinde yer alan coğrafyanın yanı sıra tarih ile ilgili olguların öğrencilere aktarılması konusunda da haritalar etkili bir şekilde kullanılabilir. Haritalar, tarihi olayların nerede, hangi ülke sınırları içinde meydana geldiği konusunda öğrencileri bilgi sahibi yapıp öğrencilerin tarih ile coğrafyayı bir araya getirerek anlamlı öğrenmeyi gerçekleştirmelerini sağlar (Nalçacı ve Ercoşkun, 2005). Bu durum, dersler arası ilişki kurmak açısından öğrencilere fırsat tanıyan haritaların etkili öğrenme için önemli bir araç olduğunu ortaya koymaktadır.

Öğretimin gerçekleştirilmesi sırasında öğrencilerin algısal tercihlerinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir (Kaf Hasırcı, 2005). Öğrencilerin somut nesnelere daha kolay algılayabildikleri gerçeğinden hareketle, haritaların soyut bilgileri somutlaştırma özelliğinden dolayı öğrencilerin algılamasını kolaylaştıracağı aşikârdır. Yukarıda bahsi geçen öğretim ve öğrenme stratejileri içinde özellikle ders işleme esnasında haritaların yardımcı materyal olarak kullanılması daha kalıcı öğrenmelerin gerçekleşmesine ön ayak olacaktır. Haritalar, soyut bilgileri somutlaştırıp öğrencilere görseller vasıtasıyla aktararak hem öğrencilerin konuyu daha iyi anlamasını hem de daha kalıcı ve etkili öğrenmenin gerçekleşmesini sağlar. Öğrencilere ders esnasında bilgilerin harita yardımı ile sunulması, somut yaşantılar sağlayacağından dolayı öğrenilen bilgilerin kalıcı olmasına hizmet eder.

Görsel zenginlik sunan haritalar, hücre-bağ ağı yoluyla karışık bilgiler arasında ilişki kurulmasına zemin oluşturur. Bu şekilde elde edilen haritalar, bilgi edinimi ve aktarımını kolaylaştırır. Bilgi haritası üzerinde verilen bir metin konusu, haritasız verilen bir metin konusundan daha kolay öğrenilir. Dolayısıyla haritalar verilen bilgilerin daha kolay öğrenilmesine ve hatırlanmasına katkı sağlayabilir. Özellikle öğrencilerin konu hakkında kendi haritalarını oluşturmalarının öğrenmeye ve hatırlamaya etkileri olumlu yönde olacaktır (Görgeç ve Yıldırım, 2013). Alan-yazında konu ile ilgili yapılmış çeşitli çalışmalar mevcuttur.

Darakçı (2013) tarafından yapılan çalışmada, 2012-2013 eğitim-öğretim yılında okutulan Sosyal Bilgiler 4. 5. 6. ve 7. sınıf ders kitapları ve öğrenci çalışma kitapları ile Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi ders kitaplarında yer alan haritalar (türlerine, kullanıldıkları ünitelere, konulara dağılım şekline göre) incelenmiştir. Oruç ve Liman (2012) tarafından yapılan çalışmada ise 2011-2012 eğitim-öğretim yılında Sosyal Bilgiler 4. 5. 6. ve 7. sınıf ders kitapları ve öğrenci çalışma kitaplarında yer alan haritalar (harita sayısı, türleri, konulara göre dağılımı) incelenmiştir. Yapılan bu çalışmada ise 2013-2014 eğitim-öğretim yılında MEB ve özel yayınevleri tarafından hazırlanıp okutulan Sosyal Bilgiler 5. ve 6. sınıf ders kitaplarında kullanılan haritalar; sayılarına, türlerine, kullanıldıkları ünitelere ve konulara göre incelenmiştir.

Amaç

İnsanlar dünya üzerinde yaşadıkları mekânlar hakkında bilgi sahibi olmak isterler. Bu açıdan bakıldığında haritalar, yeryüzündeki mekânlar ile ilgili bilgi sahibi olmada önemli bir yer tutar. Okul çağındaki öğrencilerin farklı haritaları okuma becerisi elde etmelerinin mekânı analiz etmeleri ve anlamaları açısından oldukça önemli olduğu söylenebilir (Kızılcıoğlu, 2007: 342). Bu çalışmanın amacı, MEB ve özel yayınevleri tarafından hazırlanan Sosyal Bilgiler 5. ve 6. sınıf ders kitaplarında harita kullanımını incelemektir.

Yöntem

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. *“Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar”* (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 188). Bu yöntemle elde edilen veriler betimsel analiz yoluyla değerlendirilmiştir. *“Bu analiz yönteminde elde edilen veriler önce sistematik ve açık bir biçimde betimlenir. Daha sonra yapılan bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, neden-sonuç ilişkileri irdelenir ve birtakım sonuçlara ulaşılır”* (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 224). Bu yöntem uygulanırken öncelikle Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı ortaokullarda okutulan 5. ve 6. sınıflara ait MEB ve özel yayınevlerinin 2013-2014 eğitim öğretim yılında hazırladığı Sosyal Bilgiler ders kitapları incelenmiştir. İncelenen kitaplarda yer alan haritalar teke tek sayılmış ve Sosyal Bilgiler 5. ve 6. sınıf ders kitaplarında kaçar adet bulunduğu, ünitelere göre dağılımları, kullanılan haritaların türleri tablolar halinde sunularak yorumlanmıştır. Çalışmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Ölçüt örneklemede gözlenecek birimler belirlenmiş özellikleri taşıyan kişilerden, nesnelere, olaylardan veya durumlardan oluşturulabilir (Büyüköztürk, 2014). Ayrıca yine doküman analizi yoluyla Sosyal Bilgiler 5. ve 6. sınıf öğretim programı incelenmiş ve çalışma sonuçları harita becerileri ile ilgili kazanımlar doğrultusunda yorumlanmıştır.

Bulgular ve Yorum

Bu bölümde 5. ve 6. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında harita becerileri ile ilgili yer alan kazanımlar; 5. ve 6. sınıf ders kitaplarında kullanılan haritalar, haritaların türleri, ünitelere göre dağılımları, ders kitaplarında kullanım amaçlarıyla ilgili tablolar verilerek her bir tablo yorumlanmıştır. Sosyal Bilgiler 5. ve 6. sınıf öğretim programında harita becerileri ile ilgili kazanımlar Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Sosyal Bilgiler 5. ve 6. Sınıf Öğretim Programında Harita Becerileri İle İlgili Kazanımlar

Sınıf-Ünite	Kazanım
5. Sınıf (Bölgemizi Tanıyalım)	Türkiye'nin kabartma haritası üzerinde, yaşadığı bölgenin yüzey şekillerini genel olarak tanıır.
6. Sınıf (Yeryüzünde Yaşam)	Farklı ölçeklerde çizilmiş haritalardan yararlanarak ölçek değiştiğinde haritanın değişen özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur. Haritalardan ve görsel materyallerden yararlanarak Türkiye'de görülen iklim türlerinin özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur. Haritalardan ve görsel materyallerden yararlanarak Türkiye'deki iklim tiplerinin dağılışında, konumun ve yeryüzü şekillerinin rolünü açıklar.

Kaynak: MEB, 2005.

Tablo 1 incelendiğinde Sosyal Bilgiler 5. sınıf öğretim programında sadece 1 kazanımın harita becerileri ile ilgili olduğu görülmektedir. Bu kazanıma “Bölgemizi Tanıyalım” ünitesinde yer verilmiştir. Sosyal Bilgiler 6. sınıf öğretim programında ise sadece 3 kazanım harita becerileri ile ilgilidir. Tabloda adı geçen kazanımlara “Yeryüzünde Yaşam” ünitesinde yer verilmiştir. Oysaki 5. sınıf programında toplam 46, 6. sınıf programında ise 43 kazanım yer almaktadır. Dolayısıyla her iki sınıf düzeyinde de harita becerileri ile ilgili kazanımlara az yer verildiği söylenebilir. Özel yayınevi tarafından hazırlanan Sosyal Bilgiler 5. sınıf ders kitabında yer alan harita sayısına ilişkin veriler Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında (Özel Yayınevi) Kullanılan Haritalar

	Harita Sayısı
Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabı	12
Toplam	12

Tablo 2 incelendiğinde özel yayınevi tarafından hazırlanan Sosyal Bilgiler 5. sınıf ders kitabında toplam 12 harita kullanıldığı görülmektedir. Özel yayınevi tarafından hazırlanan Sosyal Bilgiler 5. sınıf ders kitabında kullanılan haritaların türlerine ilişkin veriler Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında (Özel Yayınevi) Kullanılan Harita Türleri

Harita Türleri	Harita Sayısı
Türkiye Fiziki Haritası	2
Türkiye Sanayi Haritası	1
Türkiye İklim Haritası	1
Türkiye Tarım ve Hayvancılık Haritası	1
Ekonomik Kaynaklar Haritası	1
Türkiye Deprem Bölgeleri Haritası	1
Türkiye Nüfus Yoğunluğu Haritası	1
Dünya Siyasi Haritası	1
Turistik Harita	1
Kültürel Zenginlik Haritası	1
Türkiye ve Komşuları Haritası	1
Toplam	12

Tablo 3 incelendiğinde özel yayınevi tarafından hazırlanan Sosyal Bilgiler 5. sınıf ders kitabında en çok kullanılan haritanın (2 harita) Türkiye fiziki haritası olduğu görülmektedir. Tabloda adı geçen diğer harita türlerinden ise 1'er tane kullanıldığı tespit edilmiştir. Özel yayınevi tarafından hazırlanan Sosyal Bilgiler 5. sınıf ders kitabında kullanılan haritaların ünitelere göre dağılımları Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında (Özel Yayınevi) Kullanılan Haritaların Ünitelere Dağılımı

Ünite	Harita Sayısı
Adım Adım Türkiye	2
Bölgemizi Tanıyalım	5
Ürettiklerimiz	3
Hepimizin Dünyası	1
Bir Bayrak Bir Ülke	1
Toplam	12

Tablo 4 incelendiğinde en fazla haritanın (5 harita) “Bölgemizi Tanıyalım” ünitesinde kullanıldığı görülmektedir. “Ürettiklerimiz” ünitesi 3 harita ile ikinci sırada, “Adım Adım Türkiye” ünitesi ise 2 harita ile üçüncü sırada yer almaktadır. Tabloda adı geçen diğer ünitelerde ise 1'er harita kullanılmıştır. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 5. sınıf düzeyinde harita becerileri ile ilgili kazanımın “Bölgemizi Tanıyalım” ünitesinde yer aldığı göz önünde bulundurulduğunda öğretim programı ile ders kitabı arasında paralellik

olduğu söylenebilir.

Haritaların kullanıldığı konulara bakıldığında; “Adım Adım Türkiye” ünitesinde “Güzel Ülkemizi Tanıyalım” başlığı altında ülkemizin doğal varlıklarını ve kültürel öğelerini gösteren Turistik haritaya yer verilmiştir. Ülkemizin doğal ve kültürel varlıkları harita üzerinde görsellerle belirtilerek öğrencilerin hangi varlıkların nerede bulunduğu hakkında bilgi sahibi olmaları amaçlanmıştır. Yine aynı ünite “Ülkemizin Kültürel Zenginlikleri” başlığı altında yörelerin oyun tarzlarını gösteren kültürel zenginlik haritasına yer verilmiştir. Adı geçen haritada folklor oynayan insanlar harita üzerinde gösterilerek öğrencilerin harita üzerinde hangi oyunun ülkemizin neresine ait olduğu hakkında bilgi sahibi olmaları sağlanmıştır. “Bölgemizi Tanıyalım” ünitesinde; “Yüzey Şekilleri” başlığı altında öğrencilerin yüzey şekillerini harita üzerinde görmelerine yardımcı olmak amacıyla Türkiye fiziki haritası kullanılmıştır.

Harita lejantında kullanılan renklerin ne anlama geldiği, yükseklik arttıkça renklerin koyulaştığı, kahverengi, yeşil ve mavi renklerin ne anlama geldiği gibi bilgiler verilmiştir. Yine aynı ünite “İklim ve İnsan Faaliyetleri” başlığı altında Türkiye iklim haritası verilerek iklim ile yürütülen tarımsal faaliyetler arasında ilişki kurulmaya çalışılmıştır. Aynı ünite “Yaşamak İçin Nereyi Seçelim” başlığı altında 1’er tane Türkiye fiziki haritası ile Türkiye nüfus yoğunluğu haritası olmak üzere toplam 2 harita kullanılmıştır. Bu haritalarda Türkiye’nin iklim koşullarının elverişli ve buna bağlı olarak verimli tarım alanlarının olduğu alanlarda nüfus yoğunluğunun arttığı, ülkenin çeşitli yerlerinden bu alanlara doğru insanların göç ettikleri belirtilmiştir. Yine adı geçen ünite “Doğal Afetler” başlığı altında Türkiye’nin üzerinde yer aldığı deprem kuşaklarını belirten Türkiye deprem bölgeleri haritası kullanılmıştır. Daha sonra öğrencilere harita üzerinde yaşadıkları yerin hangi deprem kuşağında bulunduğu dair sorular yöneltilerek öğrencilerin deprem hakkında bilgilendirilmeleri amaçlanmıştır. “Ürettiklerimiz” ünitesinde “Ekonomik Faaliyetler” başlığı altında Türkiye’deki sanayi ürünlerinin bulunduğu alanları gösteren 1’er tane sanayi haritası ve yine aynı başlık altında Türkiye’deki tarım ve hayvancılığın durumunu gösteren Türkiye tarım ve hayvancılık haritasına yer verilmiştir.

Haritalarda hem sanayi ürünleri hem de tarım ve hayvan sembolleri gösterilerek konunun somutlaştırılıp öğrenciye aktarılmasına çalışılmıştır. Söz konusu iki haritadan sonra “Ekonomik Üretimde Ülkenin Yeri” başlığı altında genel bir harita ile Türkiye’nin bölgelere göre ekonomik faaliyetlerini ve ülke ekonomisindeki yerlerini belirten ekonomik kaynaklar haritası kullanılmıştır. “Bir Ülke Bir Bayrak” ünitesinde “Bağımsızlığımızın Sembolleri” başlığı altında Türkiye ve komşuları haritası verilmiştir. Son olarak Sosyal Bilgiler 5. sınıf “Hepimizin Dünyası” ünitesinde “Çocuklar Birbirine Benzer” başlığı altında dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan çocukların ilgi alanlarını, hoşlandıkları etkinlikleri içeren 1 tane dünya siyasi haritası kullanılarak dünyadaki çocukların benzer yönleri vurgulanmaya çalışılmıştır.

MEB tarafından hazırlanan Sosyal Bilgiler 5. sınıf ders kitabında yer alan harita sayısına ilişkin veriler Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında (MEB) Kullanılan Haritalar

	Harita Sayısı	Küre
Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabı	57	1
Toplam	57	1

Tablo 5’te görüldüğü gibi MEB tarafından hazırlanan Sosyal Bilgiler 5. sınıf ders kitabında toplam 57 harita ve 1 küre kullanılmıştır. MEB tarafından hazırlanan Sosyal Bilgiler 5. sınıf ders kitabında kullanılan haritaların türlerine ilişkin veriler Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında (MEB) Kullanılan Harita Türleri

Harita Türleri	Harita Sayısı
Türkiye Fiziki Haritası	4
Hava Durumu Haritası	1
Türkiye İklim Haritası	4
Ekonomik Kaynaklar Haritası	1
Türkiye Deprem Bölgeleri Haritası	1
Türkiye Nüfus Dağılışı Haritası	1
Karadeniz Resimli Nüfus Haritası	1
Akdeniz Bölgesi Resimli Nüfus Haritası	1
Ege Bölgesi Resimli Nüfus Haritası	1
Güneydoğu Anadolu Bölgesi Resimli Nüfus Haritası	1
Marmara Bölgesi Resimli Nüfus Haritası	1
Doğu Anadolu Bölgesi Resimli Nüfus Haritası	1
İç Anadolu Bölgesi Resimli Nüfus Haritası	1
İç Anadolu Bölgesi Tarım Ürünleri Haritası	1
Ege Bölgesi Tarım Ürünleri Haritası	1
Marmara Bölgesi Sanayi Kuruluşları Haritası	1
Karadeniz Bölgesi Sanayi Tesisleri Haritası	1
Doğu Anadolu Bölgesi Maden Haritası	1
Kanada Haritası	1
Şili’nin Konumunu Gösteren Dünya Haritası	1
İspanya Haritası	1
Azerbaycan Haritası	1
Çin Haritası	1
Tanzanya Haritası	1

Endonezya Haritası	1
İthalat ve İhracat Haritaları	14
Demir Yolu Projesi Haritası	1
Dünya Ortak Miras Haritaları	9
Turistik Harita	2
Toplam	57

Tablo 6 incelendiğinde en fazla kullanılan haritaların sırasıyla ithalat ve ihracat haritaları (14), Dünya ortak miras haritaları (9), Türkiye fiziki haritası (4), Türkiye iklim haritası (4) ve turistik harita (2) olduğu görülmektedir. Tabloda adı geçen diğer harita türlerinden ise 1'er harita kullanılmıştır. MEB tarafından hazırlanan 5. sınıf ders kitabında kullanılan haritaların ünitelere göre dağılımı Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında (MEB) Kullanılan Haritaların Ünitelere Dağılımı

Ünite	Harita Sayısı
Adım Adım Türkiye	1
Bölgemizi Tanıyalım	18
Ürettiklerimiz	7
Hepimizin Dünyası	31
Toplam	57

Tablo 7 incelendiğinde haritaların 31'inin "Hepimizin Dünyası", 18'inin "Bölgemizi Tanıyalım", 7'sinin "Ürettiklerimiz" ve 1'inin ise "Adım Adım Türkiye" ünitesinde kullanıldığı görülmektedir. Tablo 7'ye göre MEB tarafından hazırlanan 5. sınıf ders kitabında kullanılan haritaların büyük kısmının iki ünite (Bölgemizi Tanıyalım ve Hepimizin Dünyası) toplandığı görülmektedir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 5. sınıf düzeyinde harita becerileri ile ilgili kazanımın "Bölgemizi Tanıyalım" ünitesinde yer almasına rağmen MEB tarafından hazırlanan ders kitabında yapılan incelemeler sonucunda en fazla haritanın "Hepimizin Dünyası" ünitesinde kullanıldığı tespit edilmiştir.

MEB tarafından hazırlanan Sosyal Bilgiler 5. sınıf ders kitabında kullanılan haritaların konulara göre dağılımı incelendiğinde; "Haklarımı Öğreniyorum" ünitesinde çocuk hakları sözleşmesini imzalayan dünya ülkelerini işaret eden 1 küre kullanılmıştır. "Adım Adım Türkiye" ünitesinde "Güzel Ülkem" başlığı altında Türkiye'nin önemli turizm kaynaklarını sembollerle belirten 1 turistik harita kullanılmıştır. "Bölgemizi Tanıyalım" ünitesinde "Haritanın Dili" başlığı altında Türkiye'nin hem tamamının hem de bazı bölgelerinin fiziki özelliklerini belirten 4 kabartmalı Türkiye fiziki haritasına yer verilmiştir. Aynı ünite "İklim ve İnsan Faaliyetleri" başlığı altında bir gazete haberi üzerinde hava

durumunu belirten harita kullanılarak insanların hava tahmin raporlarına göre faaliyetlerine nasıl yön verdiği anlatılmıştır. Bu başlık altında ayrıca hava durumları ile iklim ilişkisini belirten Türkiye iklim haritası kullanılmıştır. Daha ileriki konularda Karasal iklim, Akdeniz iklimi ve Karadeniz ikliminin özellikleri ile bu iklim türlerinin Türkiye üzerinde hâkim olduğu yerleri belirten 3 harita kullanılmıştır. Yine aynı ünite “Yaşanacak Yerler” başlığı altında ülkedeki insanların sosyal, ekonomik, siyasal, kültürel gelişimini tamamlamış alanlara doğru yoğunlaştığını gösteren Türkiye nüfus dağılışı haritası kullanılmıştır. Daha sonra Karadeniz, Akdeniz, Ege, Güneydoğu Anadolu, Marmara, Doğu Anadolu ve İç Anadolu bölgelerinin resimli nüfus haritaları verilerek bölgelere göre nüfusun fazla veya az oluşunun, bölge içinde nerelerde toplandığının sebepleri hakkında bilgiler verilmiştir. Aynı ünite “Ülkemizde Afetler” başlığı altında Türkiye’de riskli deprem bölgelerini belirten Türkiye deprem bölgeleri haritası kullanılmıştır.

“Ürettiklerimiz” ünitesinde “Bölgelerimizde Ekonomik Faaliyetler” başlığı altında İç Anadolu Bölgesi’nde yetiştirilen tarım ürünlerini harita üzerinde sembollerle belirten İç Anadolu Bölgesi tarım haritası, Karadeniz Bölgesi’ndeki sanayi faaliyetlerini, ürünlerini sembollerle belirten Karadeniz Bölgesi sanayi haritası, Akdeniz bölgesindeki turistik yerleri sembollerle belirten Akdeniz Bölgesi turizm haritası, Güneydoğu Anadolu bölgesinde yer alan maden ve sanayi kaynaklarını sembollerle belirten Güneydoğu Anadolu Bölgesi enerji ve sanayi kaynakları haritası, Doğu Anadolu’daki madenleri yine sembollerle belirten Doğu Anadolu Bölgesi madenler haritası, Ege Bölgesi’ndeki tarım ürünlerini sembollerle belirten Ege Bölgesi tarım ürünleri haritası ve Marmara’daki sanayi kuruluşlarını sembollerle belirten Marmara Bölgesi sanayi kuruluşları haritası kullanılmıştır.

“Hepimizin Dünyası” ünitesinde “Dünya Çocukları” başlığı altında dünyanın farklı yerlerinde yaşayan çocukların kendilerini tanıttığı, hoşlandıkları etkinlikleri ve yiyecekleri anlattıkları metinlere yer verip hemen yanında yaşadıkları ülkeleri belirten 1’er tane Kanada haritası, Şili haritası, İspanya haritası, Azerbaycan haritası, Çin haritası, Tanzanya haritası, Endonezya haritası kullanılmıştır. Aynı ünite “Ülkeler Arası Alışveriş” başlığı altında ülkemizin 2008 yılında en çok ihracat yaptığı ülkeleri gösteren 1’er tane Türkiye, Almanya, İngiltere, Amerika, İtalya, Rusya Federasyonu ve Fransa haritaları kullanılmıştır. Başlığın devamında ülkemizin 2008 yılında en çok ithalat yaptığı ülkeleri belirten 1’er tane Türkiye, Rusya Federasyonu, Almanya, Fransa, Çin, İtalya ve Amerika haritaları kullanılmıştır. Adı geçen ünite “Teknoloji ve Ticaret” başlığı altında Asya’dan Avrupa’ya doğru ipek demir yolunu belirten haritaya yer verilmiştir. Ünitenin devamında “Dünya’nın Hazinesi” başlığı altında Dünya haritası üzerinde Türkiye’nin Pamukkale Travertenlerini ve Safranbolu evlerini belirten 2 haritaya, Moğolistan’daki Orhun Yazıtlarını belirten 1 Moğolistan haritasına, İtalya’da bulunan Pisa Kulesi’ni belirten 1 İtalya haritasına, Victoria Şelalelerini belirten 1’er Zambiya ve Zimbabve haritasına, Dev Sekoya Ağaçlarını belirten 1 Amerika haritasına, yine Maya Antik Kentlerini belirten 1 Meksika haritasına ve Sidney Opera Evini belirten 1 Avustralya haritasına yer verilmiştir.

Özel yayınevi tarafından hazırlanan Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabında yer alan harita sayısına ilişkin veriler Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabında (Özel Yayınevi) Kullanılan Haritalar

	Harita Sayısı	Küre	Kroki
Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı	30	1	4
Toplam	30	1	4

Tablo 8 incelendiğinde özel yayınevi tarafından hazırlanan Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabında toplam 29 harita, 1 kroki ve 4 küre kullanıldığı görülmektedir. Özel yayınevi tarafından hazırlanan Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabında kullanılan haritaların türleri Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabında (Özel Yayınevi) Kullanılan Harita Türleri

Harita Türleri	Harita Sayısı
Türkiye Fiziki Haritası	2
Türkiye’nin Çeşitli Yerlerini Gösteren Fiziki Haritalar	3
Güneydoğu Anadolu Fiziki Haritası	1
Türkiye Siyasi Haritası	1
Türkiye ve Çevre Ülkeler Haritası	1
Dünya İklim Haritası	1
Türkiye İklim Haritası	1
Türkiye’nin Coğrafi Konumunu Gösteren Harita	2
Anadolu’daki İlk Uygarlıklar Haritası	1
Asya Haritası	2
Göç Haritası	1
Orta Asya Fiziki Haritası	1
İpek Yolu Haritası	1
İslamiyet’in Doğduğu Yerleri Gösteren Harita	1
İslamiyet’in Yayılış Haritası	1
Karahanlılar Devleti Haritası	1
Gazneliler Devleti Haritası	1
Büyük Selçuklu Devleti Haritası	1
Ekonomik Kaynaklar Haritası	1
Dilsiz Harita	3
Nüfus ve Büyüme Haritası	1
Kişisel Gelir Haritası	1
Türkiye Komşuları Haritası	1
Toplam	30

Tablo 9 incelendiğinde en fazla harita kullanımının sırasıyla dilsiz harita (3), Türkiye'nin çeşitli yerlerini belirten fiziki haritalar (3), Türkiye fiziki haritası (2), Asya haritası (2), Türkiye'nin coğrafi konumunu gösteren harita (2) olduğu görülmektedir. Tabloda yer alan diğer harita türlerinden ise 1'er tane kullanılmıştır. Özel yayınevi tarafından hazırlanan Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabında kullanılan haritaların ünitelere göre dağılımı Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabında (Özel Yayınevi) Kullanılan Haritaların Ünitelere Dağılımı

Ünite	Harita Sayısı
Yeryüzünde Yaşam	12
İpek Yolunda Türkler	10
Ülkemizin Kaynakları	2
Ülkemiz ve Dünya	6
Toplam	30

Tablo 10 incelendiğinde özel yayınevi tarafından hazırlanan Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabında en fazla haritanın kullanıldığı ünitelerin sırasıyla 12 harita ile “Yeryüzünde Yaşam”, 10 harita ile “İpek Yolunda Türkler”, 6 harita ile “Ülkemiz ve Dünya”, 2 harita ile “Ülkemizin Kaynakları” üniteleri olduğu görülmektedir. Tablo 10'da yer alan verilere göre özel yayınevi tarafından hazırlanan Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabında kullanılan haritaların çoğunun iki ünite (Yeryüzünde Yaşam ve İpek Yolunda Türkler) toplandığı görülmektedir. Bu durum, özel yayınevi tarafından hazırlanan 6. sınıf ders kitabı ile öğretim programı arasında paralellik olduğunu göstermektedir.

Özel yayınevi tarafından hazırlanan Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabında kullanılan haritaların konulara göre dağılımı incelendiğinde; “Sosyal Bilgiler Öğreniyorum” ünitesinde “Köprüden Geçemedim” başlığı altında meydana gelen bir kazanın konumunu öğrencilere belirtmek amacıyla 1 kroki kullanılmıştır. “Yeryüzünde Yaşam” ünitesinde “Konuşan Haritalar” başlığı altında büyük ve küçük ölçekli haritaların özelliklerini belirten 1'er tane Güneydoğu Anadolu Bölgesi fiziki haritası, Türkiye fiziki haritası; Dünya üzerinde paralel ve meridyenleri belirten 2 küre kullanılmıştır. Yine aynı başlık altında Türkiye ve çevre ülkeler haritası kullanılarak enlem ve boylam bakımından Türkiye'nin Dünya üzerinde yer aldığı matematik konum belirtilmiştir. Bu haritalara ek olarak Türkiye'nin konumunu belirten 1 harita ve 1 küre kullanılmıştır.

“Doğayla Baş Başa” başlığı altında Dünya iklim haritası kullanılarak iklim kuşakları belirtilmiştir. Yine aynı ünite “Dört Mevsim Türkiye” başlığı altında önce 1 tane Türkiye iklim haritası verilerek ülkede görülen iklim türleri belirtilmiş daha sonra bölgelere göre, Karadeniz, Ege, Doğu Anadolu bölgelerindeki belirli iller esas alınarak iller arasındaki mesafeleri gösteren küçük fiziki haritalar kullanılmıştır. Aynı başlık altında Türkiye'nin paralel ve meridyenleri ile dünya üzerindeki konumunu belirten 1 haritaya

yer verilmiştir. “Zamana Yolculuk” başlığı altında dünya üzerinde insanların yerleşim alanlarını belirten 1 tane küre ve Türklerin göç ve göç yollarını belirten göç haritası kullanılmıştır.

“Bu Toprağın Sesi” başlığında ise Anadolu’da kurulan ilk uygarlıkları belirten harita kullanılmıştır. “İpek Yolunda Türkler” ünitesinde, “Belgelerin Dili” başlığı altında Türklerin Asya’daki yurtlarını gösteren Asya haritası, Kavimler Göçü’nün Avrupa ve Afrika üzerinde cereyan ettiği yerleri gösteren Kavimler göçü haritası kullanılmıştır. Yine aynı ünite “Orta Asya’da Yaşam” başlığı altında Türklerin ilk ana yurdu olan Orta Asya’da yaşam alanlarını belirten Orta Asya fiziki haritası kullanılmıştır. Adı geçen ünite de ayrıca “İpek Yolu” başlığı altında ipek yolunun dünya üzerinde nerelerden geçtiğini ve bu önemli yola hâkim olmak isteyen toplulukların alan üzerindeki çatışmalarını belirten Asya haritası kullanılmıştır. “İslamiyet ve Türkler” başlığı altında İslamiyet’in doğduğu yerleri ve İslamiyet’in yayılış alanlarını gösteren 1’er harita kullanılmıştır. Aynı ünite de “Tarihimizden Kesitler” başlığı altında Karahanlılar, Gazneliler ve Büyük Selçuklu devletlerinin hangi sahalara hâkim olduğunu ve nerelerde yaşadıklarını belirten 3 harita kullanılmıştır.

“Ülkemizin Kaynakları” ünitesinde “Kaynaklarımız ve Ekonomi” başlığı altında Konya dilsiz haritası verilmiştir. Bu haritadan öğrencilere Türkiye’nin tahıl ambarı olarak bilinen Konya ili sorulmuştur. Aynı başlık altında Türkiye’deki ekonomik kaynakların sembolleri ile gösterildiği 1 tane ekonomik kaynaklar haritasına yer verilmiştir. “Ülkemiz ve Dünya” ünitesinde “Nerede ve Nasıl Yaşıyoruz” başlığı altında ülkelerin nüfus büyüklüklerini gösteren nüfus ve büyüme haritası ile kişi başına düşen gelirleri gösteren kişisel gelir haritası kullanılmıştır. Aynı başlığın devamında Türkiye’nin yakın komşularını da içine alan Türkiye ve çevre ülkeler haritası kullanılarak Türkiye’nin komşularıyla birlikte yürüttüğü ekonomik faaliyetler belirtilmiştir. Adı geçen ünitenin “Ekonomik İlişkiler” başlığı altında 2 dilsiz harita kullanılmıştır. Ünitenin devamında ise “Kardeşliğin Meyvesi” başlığı altında Karadeniz’e komşu olan devletleri gösteren Türkiye’nin komşularını da içine alan Türkiye komşuları haritası kullanılmıştır.

MEB tarafından hazırlanan Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabında yer alan harita sayısına ilişkin veriler Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 11. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabında (MEB) Kullanılan Haritalar

	Harita Sayısı	Küre
Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı	38	7
Toplam	38	7

Tablo 11’de görüldüğü gibi MEB tarafından hazırlanan Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabında toplam 38 harita ve 7 küre kullanılmıştır. MEB tarafından hazırlanan Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabında kullanılan haritaların türlerine ilişkin veriler Tablo 12’de sunulmuştur.

Tablo 12. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabında (MEB) Kullanılan Harita Türleri

Harita Türleri	Harita Sayısı
Türkiye Fiziki Haritası	2
Kanada Haritası	1
Türkiye Karasal İklim Haritası	1
Türkiye ve Çevre Ülkeler Haritası	2
Ankara İl Merkezi Haritası	1
Ankara ve Çevre İller Haritası	1
Dünya Kıtalar Haritası	1
Dünya İklim Bölgeleri Haritası	1
Batı Anadolu Dağları Haritası	1
Türkiye Karasallık Haritası	1
Türkiye Rüzgâr Haritası	1
Türkiye İklim Haritası	1
Kastamonu ve Zonguldak Fiziki Haritası	1
Anadolu ve Mezopotamya Uygarlıkları Haritası	1
Anadolu Ticaret Yolu Haritası	1
Lidya ve Kral Yolu Haritası	1
Orta Asya Haritası	1
Asya Hun Devleti Haritası	1
Kavimler Göçü Haritası	1
Uygur Devleti Haritası	1
İpek Yolu Haritası	1
Kök Türk Devleti Haritası	1
İslamiyetin Yayılış Haritası	2
Karahanlı Devleti Haritası	1
Kaşgarlı Mahmut'un Dünya Haritası	1
Gazneli Devleti Haritası	1
Büyük Selçuklu Devleti Haritası	1
Türkiye Tarım Haritası	1
Türkiye Madenler Haritası	1
Dünya Nüfus Yoğunluğu Haritası	1
Dünya Ekonomik Faaliyetler Haritası	2
Türkiye'nin En Çok Ticaret Yaptığı Ülkeler Haritası	1
Türkiye Gümrük Kapıları Haritası	1
Karadeniz'e Kıyısı Olan Ülkeler Haritası	1
Toplam	38

Tablo 12 incelendiğinde Türkiye fiziki haritası (2), Türkiye ve çevre ülkeler haritası (2), İslamiyet'in yayılış haritası (2) ve Dünya ekonomik faaliyetler haritasının (2) en fazla kullanılan haritalar arasında olduğu görülmektedir. Tabloda adı geçen diğer harita türlerinden ise 1'er tane kullanılmıştır. MEB tarafından hazırlanan Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabında kullanılan haritaların ünitelere göre dağılımları Tablo 13'te sunulmuştur.

Tablo 13. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabında (MEB) Kullanılan Haritaların Ünitelere Dağılımı

Ünite	Harita Sayısı
Sosyal Bilgiler Öğreniyorum	2
Yeryüzünde Yaşam	14
İpek Yolunda Türkler	12
Ülkemizin Kaynakları	3
Ülkemiz ve Dünya	7
Toplam	38

Tablo 13 incelendiğinde, MEB tarafından hazırlanan Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabında kullanılan haritaların büyük çoğunluğunun iki ünite (Yeryüzünde Yaşam 14, İpek Yolunda Türkler 12) toplandığı görülmektedir. Bu üniteleri sırasıyla Ülkemiz ve Dünya (7), Ülkemizin Kaynakları (3) ve Sosyal Bilgiler Öğreniyorum (2) üniteleri izlemektedir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında harita becerileri ile ilgili kazanımlar dikkate alındığında MEB tarafından hazırlanan 6. sınıf ders kitabının da öğretim programına paralel bir şekilde hazırlandığı söylenebilir.

MEB tarafından hazırlanan Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabında kullanılan haritaların konulara göre dağılımlarına bakıldığında; “Sosyal Bilgiler Öğreniyorum” ünitesinde “Ben Etkin Bir Vatandaşım” başlığı altında Türkiye’de karasal iklimin hâkim olduğu alanları gösteren 1 harita kullanılmıştır. “Yeryüzünde Yaşam” ünitesinde “Dünya Bir Kâğıda Nasıl Sığar” başlığı altında bilgisayar görseli içinde yer alan 1'er tane Türkiye fiziki haritası ve küre kullanılmıştır. Ölçek konusunu, ölçek değiştiğinde haritalardaki özelliklerin de değiştiğini anlatan, bunu Ankara ili örneğine göre belirten 2 tane Ankara haritası ile 1 tane Türkiye ve çevre ülkeler haritasına yer verilmiştir. Yine aynı konuda kutuplara doğru gidildikçe paralellerin çevre uzunluklarının azaldığını, meridyenlerin bir kutup noktasından başlayıp diğer kutup noktasında sona eren ekvatoru ve paralel daireleri dik kesen yaylar olduğunu gösteren 3 küre kullanılmıştır. Aynı başlık altında ülkemizin yer aldığı kıtaları gösteren dünya kıtalar haritası ve başlangıç meridyeni ile ekvatora göre kıtaların ve okyanusların belirtildiği 1 küre kullanılmıştır. Ünitenin devamında “Farklı Yaşam Şekilleri ve İklim” başlığı altında dünyadaki iklim bölgelerini gösteren Dünya iklim bölgeleri haritası kullanılmıştır. Bu ünite “Türkiye'nin İklimi” başlığı altında dünyanın şeklini belirten 1 küre, Türkiye'deki dağların uzanış yönünü, karasal iklimi, rüzgârların özelliklerini anlatan 3 harita ve genel bir Türkiye iklim haritası kullanılmıştır. Başlığın devamında Kastamonu'nun ve Zonguldak'ın iklim özelliklerini gösteren 1 harita

kullanılmıştır. Yine adı geçen ünite “Uygarlıkların Beşiği” başlığı altında Anadolu ve Mezopotamya Uygarlıklarını ve bu uygarlıkların ticaret yollarını belirten 2 harita kullanılmıştır. Başlığın devamında Lidya’nın konumunu, burada yaşayan insanların uğraşı alanlarını belirten içinde ticaret yollarını da barındıran Lidya haritası kullanılmıştır.

“İpek Yolu’nda Türkler” ünitesinde “Anayurttan Anadolu’ya” başlığı altında Türklerin ilk ana yurdu Orta Asya’yı gösteren Asya haritası ve bu alanlarda hüküm süren Asya Hun Devleti ile Avrupa Hun Devleti’nin sebep olduğu Kavimler Göçü’nü belirten Kavimler Göçü haritası kullanılmıştır. Hemen ardından Uygur Devleti hakkında bilgi verilip Uygurların hâkim oldukları alanları gösteren 1 harita ile konu desteklenmiştir. Aynı ünitenin “Doğu İle Batıyı Buluşturan Yol: İpek Yolu” başlığı altında ipek yolunun geçtiği yerleri gösteren 1 harita hemen ardından Kök Türk devletine ait 1 harita kullanılmıştır.

“İslamiyet’in Doğuşu ve Yayılışı” başlığında İslamiyet’in doğduğu ve yayıldığı alanları gösteren 2 harita ile konu desteklenmiştir. Aynı ünite “İlk Türk İslam Devletleri” başlığı altında Karahanlı, Gazneli ve Büyük Selçuklu Devletleri hakkında bilgiler sunulduktan sonra bu devletlerin hâkimiyet alanlarını, hüküm sürdükleri yerleri gösteren 3 harita ve Kaşgarlı Mahmut tarafından yapılan dünya haritasına yer verilmiştir. “Ülkemizin Kaynakları” ünitesinde “Doğal Kaynaklar ve Ekonomi” başlığı altında Türkiye’deki tarımı, tarımsal ürünlerin nerelerde yetiştirildiklerini sembollerle belirten Türkiye tarım haritası, ülkemizin iklim ve yer şekillerinin belirtilip tarımla bağlantısının kurulduğu Türkiye fiziki haritası ve Türkiye’deki madenlerin illere göre dağılımlarını ele alan Türkiye madenler haritası kullanılmıştır.

Son olarak “Ülkemiz ve Dünya” ünitesinde “Dünya’da Nüfus ve Ekonomik Faaliyetler” başlığı altında Türkiye’nin konumunu ve bulunduğu yerin stratejik önemini anlatan Türkiye ve komşularını gösteren haritaya, dünyadaki nüfus yoğunluğunu vurgulayan Dünya nüfus yoğunluğu haritasına ve dünyadaki ekonomik faaliyetleri sembollerle belirten 2 tane Dünya ekonomik faaliyetler haritasına yer verilmiştir. Aynı ünite “Kaynaklar ve İhtiyaçlar” başlığı altında Türkiye’nin en çok ticaret yaptığı ülkeler ve Türkiye gümrük kapıları haritasına yer verilmiştir. “Yardımlaşma ve İşbirliği” başlığında ise Karadeniz’de oluşan kirliliği önlemek amacıyla ülkelerin işbirliği yaptığı Karadeniz ve komşuları haritası kullanılmıştır.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Harita, genel olarak yeryüzünün tamamı veya küçük bir bölümü ile ilgili olgu ve özelliklerin belli bir oran dâhilinde küçültülerek bir düzlem üzerine aktarılmasıdır (İncekara ve Kantürk, 2010). Haritalar, soyut bilgileri görselleştirip somut bilgiler halinde öğrencilere aktardığı için kalıcı öğrenmelerin gerçekleşmesine katkı sağlar. Başbüyük ve Çıkılı (2002), tarafından yapılan çalışmada, dilsiz haritaların öğrencilerin derslere katılımı ve akademik başarıları üzerinde olumlu etki yaptığı tespit edilmiştir. Sosyal Bilgiler dersi, doğası gereği coğrafya ve tarih gibi konuları bünyesinde barındırıp haritaların çok sayıda kullanılmasına elverişli bir ders olması açısından önemlidir. Dolayısıyla yapılan bu çalışmada Sosyal Bilgiler derslerinde kullanılan haritalara ilişkin veriler şu şekilde

özetlenmiştir: Özel yayınevi tarafından hazırlanan Sosyal Bilgiler 5. sınıf ders kitabı incelendiğinde toplam 12 harita, Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabı incelendiğinde ise 30 harita, 4 küre ve 1 kroki kullanıldığı tespit edilmiştir.

Oruç ve Liman (2012), yaptıkları çalışmada, özel yayınevi tarafından hazırlanan 5. sınıf ders kitabında 1, 6. sınıf ders kitabında ise 26 harita kullanıldığını tespit etmişlerdir. Yapılan bu çalışma ile karşılaştırıldığında 5. sınıfta kullanılan harita sayısı açısından bu çalışma lehine büyük bir fark olmakla beraber 6. sınıfta kullanılan harita sayısı birbirine yakın bulunmuştur. Darakçı (2013) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise özel yayınevi tarafından hazırlanan 5. sınıf ders kitabında 11 harita kullanıldığı tespit edilmiştir. Darakçı (2013) tarafından yapılan çalışmada tespit edilen bu bulgu ile bu çalışmanın bulguları arasında bir benzerlik söz konusu olmakla beraber yapılan bu çalışmadaki harita sayısı daha fazla bulunmuştur. Bu sonuçtan hareketle geçmişten günümüze doğru ders kitaplarında kullanılan harita sayılarında bir artış olduğu söylenebilir.

MEB tarafından hazırlanan Sosyal Bilgiler 5. sınıf ders kitabı incelendiğinde toplam 57 harita ve 1 küre, Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabı incelendiğinde ise 38 harita ve 7 küre kullanıldığı saptanmıştır. Oruç ve Liman (2012), tarafından yapılan çalışmada, MEB tarafından hazırlanan 5. sınıf ders kitabında 4, 6. sınıf ders kitabında ise 14 harita kullanıldığı tespit edilmiştir. Çalışmalar karşılaştırıldığı zaman yapılan bu çalışma lehine kullanılan harita sayısı bakımından büyük bir farkın olduğu tespit edilmiştir. Darakçı (2013) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise MEB tarafından hazırlanan 5. sınıf ders kitabında 23, 6. sınıf ders kitabında ise 32 harita kullanıldığı tespit edilmiştir. Yapılan bu çalışma ile karşılaştırıldığında ders kitaplarında kullanılan harita sayılarında bir önceki eğitim öğretim yılına göre artışın olduğu söylenebilir.

Yapılan bu çalışmada, MEB tarafından hazırlanan 5. sınıf ders kitabında 57 harita kullanıldığı tespit edilmiştir. 2013-2014 eğitim öğretim yılında kullanılan haritaların sayısında bir önceki eğitim-öğretim yılına göre % 50'den fazla bir artışın olduğu tespit edilmiştir. Haritaların kullanıldığı konuların genellikle tarih ve coğrafya ağırlıklı konular olduğu görülmüştür. Sosyal Bilgilerin kapsamında yer alan dersler ele alındığında tarih ve coğrafya konularının yoğunluğundan dolayı bu sonuç doğal karşılanabilir.

Sosyal Bilgiler 5. ve 6. sınıf öğretim programında haritalarla ilgili kazanımlar incelendiğinde; 5. sınıfta 1 kazanımın, 6. sınıfta ise 3 kazanımın harita becerileri ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. Bu kazanımlar 5. sınıfta “Bölgemizi Tanıyalım” 6. sınıfta ise “Yeryüzünde Yaşam” ünitesinde yer almıştır. Özel yayınevi tarafından hazırlanan 5. ve 6. sınıf ders kitapları ile MEB tarafından hazırlanan 6. sınıf ders kitabında kullanılan haritalar incelendiğinde, kullanım sayısı bakımından kazanımların yer aldığı ünitelere paralel oldukları görülmekle beraber MEB tarafından hazırlanan 5. sınıf ders kitabında tam tersi bir durumun söz konusu olduğu tespit edilmiştir. MEB tarafından hazırlanan 5. sınıf ders kitabında kullanılan haritalar öğretim programında yer alan ünite kazanımlarının aksine en fazla “Hepimizin Dünyası” ünitesinde kullanılmıştır.

Yapılan çalışmalara bütüncül bir açıdan yaklaşıldığında MEB tarafından hazırlanan ders kitaplarında kullanılan haritaların özel yayınevi tarafından hazırlanan ders kitapla-

rındaki haritalara göre sayıca üstün olduğu görülmekle beraber 2011-2014 yılları arasında hazırlanan ve okutulan ders kitaplarında kullanılan haritaların sayısında sürekli bir artışın olduğu tespit edilmiştir.

Sosyal Bilgiler ders kitapları üzerinde yapılan incelemeler sonucunda özel yayınevi tarafından hazırlanan 5. sınıf ders kitabında somut işlemler dönemine uygun olarak somut haritalar kullanılmıştır. Örneğin, tarım ve hayvancılık konusunda tarım ürünleri ve hayvan resimleri harita üzerinde gösterilerek haritada öğrencilerin hangi hayvanların, hangi tarım ürünlerinin Türkiye'nin neresinde yetiştirildiklerini görseller yardımıyla daha kolay algılamaları sağlanmıştır. Bunlar söz konusu ders kitabı için her ne kadar olumlu olsa da sayı olarak 6. sınıf ders kitabı ile karşılaştırıldığında yetersiz kalmaktadır. MEB tarafından hazırlanan ders kitapları incelendiğinde ise haritaların hem sayı olarak hem de nitelik olarak 5. sınıf düzeyine daha uygun olduğu söylenebilir. Fakat özel yayınevi tarafından hazırlanan 5. sınıf ders kitabında kullanılan 12 haritaya karşın MEB tarafından hazırlanan ders kitabında 57 haritanın kullanılması dikkat çekici bir sonuçtur.

Sosyal Bilgiler 5. ve 6. sınıf ders kitaplarında kullanılan haritalar, öğrencilere bilgiyi somutlaştırıp aktarmak açısından olumlu karşılanabilir. Fakat yapılan incelemeler sonucunda 6. sınıf ders kitabında kullanılan haritaların 5. sınıf ders kitabına göre daha soyut olduğu tespit edilmiştir. 5. ve 6. sınıf arasında dört ay gibi kısa bir süre olmasına karşın haritaların seviyesinin ağırlaştırılması öğrenciler tarafından yorumlanmasını güçleştirebilir. Dolayısıyla sınıflar arasında bir geçiş evresi oluşturularak değişimin yavaş gerçekleştirilmesi öğrencilerin haritaları okuma ve yorumlama becerilerine katkı sağlayabilir. Araştırma sonucunda ders kitaplarında kullanılan bazı haritalarda harita unsurlarının (başlık, lejant, çerçeve, ölçek) bir kısmına yer verilmediği tespit edilmiştir. Dolayısıyla öğrencilerin bu tür haritalardan doğru anlam ve yorum çıkarması mümkün olamayabilir. Bu sorunu ortadan kaldırmak için harita unsurlarını göz önünde bulundurarak ders kitaplarında kullanılan haritaların düzenlenmesi öğrencinin anlama ve yorumlama becerisine katkı sağlayabilir.

Kaynakça

- Başbüyük, A., ve Çıkkılı, Y. (2002). İlköğretim 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler coğrafya konularında çalışma yaprağı ve dilsiz harita kullanımının öğrenci motivasyon ve başarısı üzerine etkisi. *MÜ Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16, 29-38.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F.(2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (18.Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Darakçı, S. (2014). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Ders Kitaplarında Harita Kullanımı. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 3 (4), 15-31.
- Doğanay, H. (2002). *Coğrafyaya Giriş: Genel ve Fiziki Coğrafya*. (7. Baskı). İstanbul: Aktif Yayınevi.

- Görgeç, İ. ve Yıldırım, M. (2013). The effects of using student-generated and expert-generated knowledge maps on acquisition and Recall. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 53/A, 171-184.
- İncekara, S. ve Kantürk, G. (2010). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının haritalarla ilgili temel görüşleri ve harita kullanımına yönelik yaklaşımları. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 21, 240-257.
- Kaf Hasırcı, Ö. (2005). Görsel öğrenme stillerine göre düzenlenen öğretimin akademik başarı ve kalıcılığa etkisi. *Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14 (2), 299-314.
- Karabiyik, Ü. E. (2014). *İlköğretim sosyal bilgiler 6 ders kitabı*. Ankara: BRC Basım Matbaacılık.
- Kızılcıoğlu, A. (2007). Harita becerilerine pedagojik bir bakış. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18, 341-358.
- Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları (2014). *İlköğretim sosyal bilgiler ders kitabı 5*. Ankara: Devlet Kitapları.
- Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları (2014). *İlköğretim sosyal bilgiler ders kitabı 6*. (4. Baskı). Ankara: Devlet Kitapları.
- Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2005). İlköğretim sosyal bilgiler 5. ve 6. sınıf öğretim programları. Web: <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx?islem=1&kno=38> adresinden 24.03.2015 tarihinde ulaşıldı.
- Nalçacı, A. ve Ercoşkun, M. H. (2005). İlköğretim sosyal bilgiler derslerinde kullanılan materyaller. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, 141-154.
- Oruç, Ş., Liman, E. (2012). Sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan harita ve şekiller üzerine bir değerlendirme. *Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 22 (1), 145-159.
- Özensoy, A. U. (2014). *İlköğretim sosyal bilgiler ders kitabı 5*. Ankara: Harf Eğitim Yayıncılığı.
- Öztürk, C. ve Otluoğlu, R. (2011). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller*. (4. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Şahin, Y., T., Yıldırım, S. (1999). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Taşlı, İ., Çelik, H., ve Taşlı, M., (2007), Yapılandırmacı öğretim ve sosyal bilgilerde harita kullanım durumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi (Demirci-Gördes Örneği), *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 57-68.
- Yazıcı, K. (2006). Sosyal bilgilerde kullanılan görsel araçlar: haritalar, küreler, resimler, tablolar ve grafikler. *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 651-662.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.